

váci bez rozdielu náboženstva, politickej príslušnosti a sociálneho stavu. V nich a nimi vyjadruje slovenský ľud svoju vôľu a svoje túžby po slobode, po riadení svojich vlastných osudov, po očistení svojej vlasti od nemeckých votrelcov a zradcovskej špiny. Preto s takým oduševnením privítal všetok slovenský národ mobilizáciu do radov slovenského národnooslobodzovacieho vojska, vyhlásenú Slovenskou národnou radou. Preto tak dychtivo sa chápe zbraní a ide do boja proti úhlavným nepriateľom nášho národa a celého Slovanstva — proti Nemcom.

Nech žije Slovenská národná rada, najvyšší orgán nášho národnooslobodzovacieho boja!

Nech žijú slovenské národné výbory, orgány boja a moci slovenského ľudu.

Sláva slovenským bojovníkom za slobodu!

Nech žije oslobodzovací boj slovenského národa!

AÚD KSČ Praha. F. 35, a. j. 35/10 183. Zo záznamu ranného a I.—II. popoludňajšieho vysielania. Strojopisný priepis.

214

1944, september 1. Banská Bystrica. — Pokyny pre organizovanie a činnosť národných výborov, pripravené pre Šrobárom inšpirovaný a zvolaný „sjazd“ národných výborov.¹

O b e ž n í k

všetkým pp. okresným náčelníkom a obvodným notárom!²

Ukladá sa všetkým pp. okresným náčelníkom a obvodným notárom, aby vo všetkých obciach — pokiaľ sa tak už nestalo — založili bezodkladne miestne Revolučné národné výbory podľa dolu uvedených smerníc:

¹ Šrobárov pokus o vytvorenie Ústredného národného výboru ako protiváhy SNR podľa predstáv, dohodnutých s Benešom v predchádzajúcej korešpondencii, bol v historickej literatúre všestranne osvetlený a zhodnotený až v priebehu roku 1964. Tieto udalosti sú dokumentované aj v príslušnej partii edície „Cesta ke Květnu“. Preto netreba vec zoširoka znova rozoberať a vysvetlovať. Obmedzujeme sa preto na to, že uvádzame zachované písomné svedectvá o Šrobárových zámeroch.

O motívoch zvolania porady, ktorá mala byť ustavujúcim „sjazdom“ Ústredného národného výboru, a o jej priebehu napísal J. Šujan v brožúre „Slovenské národné povstanie“ vydanej k 1. výročiu SNP v r. 1945 toto:

„Dr. V. Šrobár prejavil želanie, aby sme zvolali na 1. september spoločnú schôdzu miestneho a okresného národného výboru v Banskej Bystrici do zasadacej siene Mestského domu, [aby sa z tých]to národných výborov ustavil Ústredný národný výbor, ktorý by postupne kooptoval za člena každého ilegálneho pracovníka z iných okresov a krajov, ktorý sem prišiel a hlásil sa do práce.

Na túto schôdzu, ktorú otvoril Dr. V. Šrobár, prišli už aj niektorí ilegálni pracovníci zo Zvolena a z Bratislavy a odinakiaľ.

Dr. V. Šrobár vo svojom preslove odsúdil režim Hitlerových pomocníkov na Slovensku a vyslovil uznanie a pochvalu Banskej Bystrici, že ona svojím odvážnym vystúpením a organizovaním povstania z vojenskej a civilnej stránky sa zaslúžila o to, že dnes tu môžeme zasadať a sa radíť, čo ďalej robiť, aby sme začaté povstanie, oslobodenie dokončili. Podľa jeho slov Banská Bystrica týmto vystúpením v pravom čase sa zapísala zlatým písmom do dejín slovenského národa.

Nadšené a oduševnené zhromaždenie po jeho prívete spontánne zaspievalo československé štátne hymny.

K slovu sa potom prihlásil zástupca komunistov s. Dr. G. Husák, zástupca soc. demokratov s. D. Ertl a zástupca občianskeho bloku J. Ursíny. Všetci sa vyslovili za spoluprácu všetkých pokrokových ideových smerov na Slovensku.

Po týchto prejavoch sa predsedajúci a všetci sem došli ilegálni pracovníci z iných krajov odo-

Do týchto RNV majú byť zásadne povolávaní len osvedčení, národne, slovensky i ľudove uvedomelí a nekompromitovaní jednotlivci zo skupín býv. občianskeho, socialistického súručenstva a strany komunistickej, pri rovnakom zastúpení všetkých týchto troch zložiek.

Tieto miestne RNV majú byť v miestach, kde nie je Okresných úradov, zložené zo 6 riadnych členov a 6 náhradníkov; v miestach, ktoré sú sídlom okresného úradu, podľa miestnej potreby od 12 do 36 členov, resp. 12 až 36 náhradníkov.

V týchto sídlach okresných úradov majú byť okrem miestneho RNV postavené aj okresné RNV zložené z 18 členov a 18 náhradníkov z dotyčného celého okresu.

Okresné RNV majú predbežne právomoc organizačnú, ďalej dozor nad všetkými úradmi a politické usmerňovanie v zmysle československej štátnosti. Miestne RNV majú právomoc výkonnú, ako je to podrobne uvedené v smerniciach, ktoré sú pripojené.

Všetky miestne i okresné RNV nech hlásia hneď zostavenie a mená členov každého jednotlivého výboru ústrediu RNV I. oblasti³ v Banskej Bystrici, Mestský dom.

*Revolučný národný výbor
v Banskej Bystrici.*

brali do vedľajšej miestnosti, aby hneď ustavili Slovenskú národnú radu a uviedli ju do činnosti. Takto potom zišlo z konštituovania Ústredného národného výboru v tom zmysle, ako to bol radil Dr. Šrobár predtým." (C. d., s. 20—21.)

V kronike mesta Banskej Bystrice sa opisuje priebeh porady konanej 1. septembra 1944 takto: „Predpoludním zišiel sa miestny a okresný národný výbor a za prítomnosti niektorých ilegálnych pracovníkov zo západného Slovenska a Zvolena konalo sa širšie zhromaždenie. Zhromaždeniu predsedal Dr. Vavro Šrobár, bývalý minister s plnou mocou pre správu Slovenska z roku 1918. Vo svojej krátkej reči odsúdil bývalý režim, jeho spoluprácu s Nemcami, Führerom, ako »vrahom celej Európy«. Zdôraznil, že Bystričania musia byť naveky hrdí na to, že sa tu stal dejinný prevrat a že oni svojou hrdinskou smelostou sa postavili v pravú chvíľu na čelo čl. odboja. Banská Bystrica sa týmto činom zlatými písmenami zapísala do dejín Československa. Nadšené zhromaždenie povstalo a spontánne sa zaspievala čl. hymna (Kde domov můj a Nad Tatrou sa blýska).

Nato Dr. Vavro Šrobár vyslovil svoju radosť nad tým, že všetci zástupcovia jednotlivých politických skupín sú za spoluprácu a že sa kladne stavajú k odbojovému hnutiu a že všetci sú za prevedenie revolúcie až do oslobodeného Slovenska, ba celého Československa. Potom sa Dr. Šrobár omluvil, že nemôže ďalej zostať na tejto schôdzke, lebo ho čakajú iné neodkladné práce. Nato sa prihlásil k slovu miestopredseda ONV a člen MNV Dr. Šujan a žiadal, aby pán minister Dr. Šrobár a ostatní ilegálni pracovníci zo západného Slovenska zostali na schôdzi ešte ďalej až do vyčerpania celého programu schôdze. Podľa prania Dr. Šrobára, ktoré vyjadril tunajším vedúcim pred niekoľkými dňami, má sa prikrčiť na tejto spoločnej schôdzi a za účasti ostatných ilegálnych pracovníkov Slovenska k ustanoveniu Ústavy RNV pre Slovensko. Dr. Šujan žiadal, aby sa k tomuto bodu prikrčilo bez ďalšieho otáľania, lebo je tu potreba vytvoriť takýto vrcholný orgán, nakoľko usmernene treba viesť Povstanie. Na celom Slovensku sa obracajú na Banskú Bystricu telefonicky, písomne i pomocou poslov a delegátov jednotlivé revolučné výbory o pomoc a rady. Okrem toho je na programe tejto schôdze poslať telegramy prezidentovi Dr. Benešovi, maršalovi Stalinovi a všetkým spojeneckým vládam.

Nato Dr. Husák poznamenal, že toto nepatrí do tohto zmiešaného zhromaždenia a odchádzal preč. Viliam Paulíny žiadal odchádzajúceho Dr. Husáka, aby zostal na schôdzi, aby sa v tomto smere rokovalo a docielilo dorozumenia. Za komunistickú stranu prehovoril Dr. Husák, ktorý zdôraznil, že každý Slovák musí toto hnutie považovať za svoje vlastné a že sa dnes nesmie ani myslieť na nejaké váhanie alebo krok späť. Po ňom pozdravil zhromaždenie v krátkom prejave poslanec Ursíny. Za soc. demokratov prehovoril Daniel Ertl, ktorý sa vyslovil za spoluprácu všetkých pokrokových politických zložiek na Slovensku. Na to sa potom zhromaždenie rozišlo. Zhromaždenie odbavovalo sa v mestskej radnici." (OA B. Bystrica. Pamätná kniha mesta Banskej Bystrice, zv. II.)

² Dva dokumenty, ktoré tu publikujeme, obežník a smernice, sa zachovali — pokiaľ je nám známe — len ako fotokópie kefových odtlačkov. V záhlaví každého z nich je rukopisná poznámka „1000 kusov“, na smerniciach je vyznačená na jednom mieste tlačová korektúra. Ako vyplýva zo spisov banskobystričského župného úradu, tieto materiály sa nerozširovali. V rozhovore v júli 1962 potvrdil J. Šujan skutočnosť, že obežník i smernice čakali na vytlačenie na základe schválenia porady 1. septembra a predbežne sa nevytlačili v predpokladanom množstve 1000 kusov, ani sa nerozširovali.

³ Označenie Revolučného národného výboru v B. Bystrici „oblasť I“ vysvetľuje v citovanej brožúre J. Šujan tak, že sa takto malo „podľa želania Dr. V. Šrobára ... označovať celé oslobo-

SMERNICE
pre činnosť miestnych národných výborov.

1. Miestne národné výbory nech sú tak zostavené, pokiaľ je v obci viac politických skupín, aby skupina občianskeho bloku, socialistického súručenstva a strana komunistická mala rovnaký počet členov.
2. Miestny národný výbor má mať 12—36 členov, a to podľa veľkosti obce.
3. Miestny národný výbor je dozorným politickým orgánom, má teda dozerať na to, či všetko v obci ide tak, ako je to v intenciách našej revolúcie.
4. Miestny národný výbor je pomocným orgánom, má byť teda na pomoci vojsku, partizánom a úradom.
5. Miestny národný výbor má povzbudzovať ľud v obci k nálade a kde treba, presvedčať o tom, že naša revolúcia je potrebná a že vedie k víťazstvu národa nad nepriateľom.
6. Miestny národný výbor má sa postarať o zachovanie poriadku a bezpečnosti, ako aj istoty majetkovej a osobnej.
7. Treba dbať o to, aby zbraneschopní, a najmä záložníci rukovali, lebo dnes v prvom rade musíme oslobodzovať svoju vlasť od nepriateľa. Aby sa teda nestalo, že pod titulom funkcie v národnom výbore hľadí niekto zbaviť sa povinnosti narukovať.
8. Ak sú v obci politicky nebezpečné osoby, ktoré by mohli rušiť našu revolúciu, treba ich oznámiť okr. výboru cieľom zaistenia. O tom, kto má byť zaistený, treba sa uznieť na schôdzke národného výboru v obci.
9. Národný výbor v obci si zvolí na svojej ustavujúcej schôdzi jedného predsedu a dvoch miestopredsedov. Týchto funkcionárov, ako aj členov výboru, treba ohlásiť podpísanému národnému výboru.

Mor ho!
Revolučný národný výbor
v Banskej Bystrici.

AŤD KSS Bratislava. Nezariadený materiál, čís. príř. 5097/53. Fotokópia keľového odílačku.

215

1944, september 1.¹ Banská Bystrica. — Obežník prezídia župného úradu s pokynmi na organizovanie národných výborov, určený okresným náčelníkom Pohronskej župy.

Predmet: Miestne národné výbory — organizovanie

Podľa vyzvania Revolučného národného výboru žiadam, aby ste v každej obci organizovali miestne národné výbory, ktoré majú pozostávať zo 6 členov a v okresných sídlach od 12 do 36 členov.

dené územie na rozdiel od územia Nemcami ešte obsadeného". (C. d., s. 20). Tento dodatok nachádzame na jedinej zachovanej písomnosti banskobystrického RNV (pred neskorším rozdelením na ONV a MNV, ku ktorému došlo 1. 9. 1944), t. j. spisu č. 24/1944 z 30. 8. 1944 (OA B. Bystrica, f. OŤ B. Bystrica, D 1-1946/44 prez.), na vyhláske z 30. 8. 1944, ktorá bola plagátovaná, a na smerniciach pre NV a pre okresných náčelníkov a notárov, ktoré boli pripravené na schválenie na porade 1. septembra. Toto označenie je nepochybne svedectvom, že Šrobár od začiatku sledoval zámer urobiť banskobystrický RNV základom Ústredného národného výboru, čo je ostatne zrejme aj z toho, že výzva k obyvateľstvu, čítaná 30. augusta v prvom vysielaní Slobodného vysielateľa, sa označovala ako „proklamácia predsedníctva ústredného národného výboru“.

¹ Obežník bol expedovaný 2. 9. 1944. Pokyny v ňom obsažené doplnil nasledujúci obežník zo 4. septembra: „Všetkým okresným náčelníkom v župe Pohronskej. Doplnkom k tunajšiemu obežníku zo dňa 1. septembra 1944 číslo 2720/1944 prez. Vám sdeľujem, že robím nejaké stranícke rozdiely národného výboru nie je prípustné, pokiaľ Národná rada sa nerozhodne, akým spôsobom budú národné výbory zriadené.“

Predbežne len vo všeobecnosti bez ohľadu na stranickosť z verných Slovákov oslobodeného Slovenska treba zriadiť hneď tak miestne, ako aj okresné výbory. Župan." (ŠA B. Bystrica, F. ŽP-I prez., č. 2750/44).